

КНИЖЕВНОСТА КАКО СВЕДОК НА ИСТОРИЈАТА

Верица Јосимовска¹

¹Доц. д-р, Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ -
Штип, verica.josimovska@ugd.edu.mk

Апстракт

Настаните и личностите низ историјата кои биле забележителни и важни за времето во кое се случиле честопати се предмет или тема на литературно дело. На тој начин Историјата се претвора во уметност која од голема далечина ни ги приближува важните настани кои веќе одамна би биле заборавени. Во трудот се обработуваат историски настани кои послужиле како инспирација за книжевно дело на тема болест. Тоа најчесто се дела со автобиографски елементи, како на пример Ф. М. Достоевски кој боледувал од епилепсија како и неговиот лик, принцот Мишкин во романот „Идиот“. За туберкулозата пишувале А. Чехов и сестрите Бронте, Е. Дикинсон, за депресијата Е. Хемингвеј, В. Фокнер, Т.С.Елиот.....

Конкретно за овој труд се одлучив да ги обработам историските теми за големите епидемии на чума во средниот век и колерата во 19 век и големата смртност меѓу населението, што авторите во своите дела многу реално ја прикажале. Доволно е да се анализираат десетте дена на Бокачовиот „Декамерон“, Приказната за „Сан Микеле“ од Аксел Мунте и „Смртта во Венеција“ од Томас Ман па да се да се доживеат сите ужаси што ги преживеал самиот автор.

Книжевноста описот на болестите го користи како историски доказ на животот и тродимензијалното опишување на ликовите и општеството.

Клучни зборови: Книжевност, историја, болести, автобиографски елементи.

Големите епидемии на чума и колера низ историјата кои со себе носеле големи страдања и масовно умирање, благодарение на книжевноста и уметноста воопшто, не останале нотирани само како настани кои се случиле по хронолошки ред, туку низ вековите биле и тема за книжевни и уметнички дела. Тоа особено е забележително кај автобиографските романи на повеќе светски писатели кои обработувале настани што се случиле во време на страотните епидемиски болести од кои пострадало човештвото.

Епидемијата на чума во Европа позната како „Големата смрт“ подоцна наречена и „Црна смрт“ (лат. *mors atra*) се случила во периодот од XIV – XVII век и однела 1/3 третина од населението а според некои најнови истражувања на професорот по историја на факултетот „William and Mary“ во Вирџинија, Philip Daileader, жртвите се проценуваат на 1/2 од населението на тогашната Европа.¹

Хроничарите од тоа време забележале дека чумата напосто ја опустошила цела Европа. Од неа поеднаво умирале и богати и сиромаси, умирале свештеници, монаси, историчари.....никој не бил поштеден. Мртвите немало кој да им ископа гроб, се распаѓале по улиците, по домовите..... Напорите да се запре црната смрт биле залудни, не било познато како таа се пренесува иако на многумина им била позната опасноста од контакт со болните или нивната облека. Во рок од неколку месеци Чумата ги обиколила сите градови во Италија но многу жестоко се почувствувала во Фиренца.

Историчарот Матео Вилани (Matteo Villani) од Фиренца го напишал: „И многу земји и градови беа опустошени. И чумата траеше до

¹ Philip Daileader, The Late Middle Ages. The Teaching Company, 2007.

_____ “ .² Вилани оставил празно место на крајот од реченицата кое планирал да го пополни по денот кога чумата ќе престане. Но, никогаш не го направил тоа. Тој бил уште една жртва на чумата во 1348 година. Универзитетите и училиштата обично во најтешко погодените региони биле затворени и напуштени. Истото се случило и во црковните институции. Свештениците, Епископите како и нивните наследници станувале жртви на епидемијата. Губењето на животи во толкав број и од толку ужасна болест, донело очај насекаде. Сите се прашувале зошто Бог им го прави тоа? Според некои очевидци додека траела епидемијата во Тоскана, повеќе од осумдесет на секои сто луѓе умираше. И воздухот бил толку заразен што смртта успеала да стигне до луѓето насекаде. И кога виделе дека сите умираат, почнале да веруваат дека крајот на светот бил толку блиску како никогаш порано. Тонот на оваа мисла одекнал низ целата Европа. Имало такви кои верувале дека оваа катастрофа навистина ќе го означи крајот на светот.

Жителите на Фиренца сметале дека пренесувачи на болеста се мачките и кучињата поради што немилосрдно ги истребиле овие недолжни животни. Тие не слутеле дека со тоа им го ослободиле теренот на стаорците кои се вистинските преносители на болеста преку болвите кои живеат на нивното тело. Лекарите биле немоќни да ја запрат болеста затоа дале препорака, додека трае епидемијата да го напуштат местото на живеење и да се засолнат на безбедно место како единствено решение. За тоа сведочат тогашните хроники и средновековната книжевност.

² Istorie di Matteo Villani cita dino fiorentino : che con tinua quelle di Giovanni suo fratello : con l' aggiunta di Filippo suo figliuol o, che arrivano sino all'anno 1364. – Nuovamente ricorrete e ristampate. – In Firenze : nella stamperia de'Giunti, 1581. – 560 str.

Историчарите на книжевноста, уште многу одамна, воочиле дека една од најпознатите збирки на средновековни новели, Бокачовиот Декамерон, била инспирирана со случувањата поврзани со епидемијата од првата половина на XIV век. Чумата на Бокачо му послужила како рамка за внатрешната структура на целата збирка. Самиот Бокачо во воведот напишал:

.... сакам да раскажам стотина новели, приказни, параболи и раскази, што ги раскажа чесната дружина од седум девојки и три момчиња во период од десет дена додека беа засолнети надвор од градот, бегачки од болеста чума и поморот на населението....³

.....кога 1348 гордиот град Фиренца го зафати смртоносната чума, која се појави поради делувањето на небеските тела или поради нашите зли дела праведниот гнев Божји ни прати казна да се поправиме,Одејќи од место во место без прекин постојано се ширеше и сееше смрт. И ништо не помагаше против неа, ниту чистењето на улиците, ниту забраната за влегување во градот на болните, ниту многуте совети за чување на здравјето. Не помагаа ни молитвите и на верниците кои си ги подаруваа имотите на црквата или градеа цркви само да се спасат. Тогаш сите тргнаа по одлуката да се засолнуваат со бекство од болните и од нивните алишта и прибор.Други пак одеа наоколу носејќи во рацете цвеќе, мирисни треви или миродија принесувајќи ги под носот со уверување дека го штитат мозокот со таквите мириси бидејќи целиот воздух бил загаден од смрамот што се ширел од закопаните лешеве..... Некои беа изрично за бекство, што подалеку од заразната болест и не грижејќи се за ништо друго освен за себе побегнаа по

³ Giovanni Boccaccio, *Decameron* dio prvi, prijevod: Jerka Belan i Mate Maras (Zagreb: Globus media d.o.o., 2004.), 8.

туѓите или своите имања на село верувајќи дека таму нема да ги стигне Божјата лутина и гнев.....⁴

Со подетална анализа на делото се стекнува впечаток како Бокачо да сакал да го конзервира духот на епидемијата меѓу кориците на своето дело. Бокачовиот воведен текст ги обединува тогашните доминантни сфаќања на оваа епидемија.

Освен Декамеронот на Бокачо постојат и други дела од средновековната книжевност кои биле инспирирани од чумата.

Аксел Munte, легендарниот шведски психијатар и личен лекар и пријател на кралот Густав V и Шведската принцеза Викторија, голем филантроп, се прославил со својата збирка автобиографски есеи „Приказната за Сан Микеле“. Во неа тој исклучително интересно, со нов литературен стил дава опис на неговите највпечатливи искуства од животот. Посебно интересна е приказната за едно мало место во Италија познато како Сан Микеле⁵, во која писателот со серија фасцинантни описи во полна инспирација создал слика на „совршен живот“.

Книгата станала една од првите бестселери во XX век, преведена на повеќе од 40 светски јазици. Со читањето на оваа книга, проткаена со необична искреност, читателот се пренесува на светот на Европа од крајот на деветнаесеттиот и почетокот на дваесеттиот век, интимно доживувајќи ја судбината на Парижаните, опседнати со нови пронајдоци во медицина и големата трагедија на Неапол, каде беснее епидемијата на колера и серија на интересни настани од тоа време. Неговата книга е занимлива автобиографија напишана во оригинален поетски стил која содржи искрена и длабока исповед и преставува

⁴ Boccaccio, *Dekameron*, 10-13.

⁵ A. Munthe, *The Story of San Michele*, London: John Murray, 1929.

драгоцен документ за епидемијата од колера од 1884 година која го десеткувала населението на Неапол. Некои поглавја во книгата за Сан Микеле ја отсликуваат вистина за нехигиената во стариот медитерански град и за тажните години поминати во Неапол и островот Капри, каде шведскиот лекар со помош на жителите на островот го изградил својот дом Сан Микеле кое и ден денес е култно место за посетителите на Капри.

Целото осмо поглавје од книгата преставува реминисценција на страотната атмосфера на смрт, описи на тешко болни како и побеснети стаорци кои се хранат со лешеве, навистина делува вознемирувачки. Пред таквиот опис се добива впечаток дека во Неапол повеќе немало ни надеж ни спас. Описите на мртвите и болните од колера во Неапол, каде животот бил тотално безвреден, ни ја доловуваат сликата за изгубен град, град на духовите. Поставеното прашање за Неапол е поставено прашање за Италија која повеќе ја нема. Болниот Неапол е болната Италија, смртта на Неапол значела смрт на Италија. Тоа всушност би била главната порака на Мунте.

Новелата „Смртта во Венеција“, ремек дело на светската книжевност, го удостои Томас Ман со ореол на класика, станувајќи кандидат за лауреат на Нобелова награда за книжевност. Преведена е на многу светски јазици и стана и дел од школската лектира. Самата новела на Томас Ман, објавена 1912 година, е слика на европската култура метафорично прикажана низ времето кога во Венеција започнува да се шири колерата која доаѓа од бродовите од Индија. Иако локалните сопственици на хотели сакале да ја прикријат болеста, сè повеќе туристи го напуштале местото, освен главниот јунак кој завршил со смрт на плажата несакајќи да замине поради вљубеност. И романот Љубов во време на колера од Габриел Гарсија Маркес е

своевиден придонес да спаси од забрав нешто што навистина се случувало низ историјата. Тоа е втората димензија на книжевноста која на своите страници ги чува настаните и личностите кои со векови имаат значајно место во историјата.

Користена Литература

1. Бокачо Џовани, (1974), *Декамерон*, Македонска книга, Скопје.
2. Munthe, A. (1885), *Från Napoli: resebref* . Stockholm: P. A. Norstedt.
3. Munthe, A. (1887), *Letters from a Mourning City* (M. Valérie Whit e, Trans.). London: John Murray
4. Мунте Аксел, Прича о Сан Микелу, (1969), Народна књига, Београд.
5. Ман Томас, (1999), *Smrt u Veneciji*, Narodna knjiga, Beograd.
6. Markes Gabrijel Garsija, (2010), *Ljubav u doba kolere*, Sezam Book, Београд.
7. Достојевски, Фјодор Михаилович, *Идиот-1-2*, Ленто, Београд, 2009.